

Vraget af Prins Christian Frederik ved Sjællands Odde

Af Birger Thomsen

»De Snekker mødtes i Kveld paa Hav, og Luften begyndte at gløde«

Grundtvig skrev disse til mindesmærket over den sørgelige kamp, der ødelagde den danske flådes sidste linieskib i 1808, og dermed afsluttedes Danmarks stormagtstid som flådenation.

I september 1807 havde englænderne efter et terrorbombardement af København fået næsten hele den danske krigsflåde udleveret. Tilbage blev kun de skibe, der ikke befandt sig ved København i overgivelsesøjeblikket. Heriblandt var to linieskibe, det gamle ud-tjente PRINSESSE LOVISA AUGUSTA og PRINS CHRISTIAN FREDERIK, der var et næsten nybygget skib på 68 kanoner. Begge skibe befandt sig i Norge under englændernes angreb på København. Efter flådens bortførelse blev de kaldt ned til Danmark.

Mens PRINSESSE LOVISA AUGUSTA med det samme blev taget ud af aktiv tjeneste, fik PRINS CHRISTIAN FREDERIK i foråret 1808 til opgave at rydde Storebælt for de engelske fregatter, der lå og patruljerede her. Man ønskede her fri passage for det franske hjælpekorps, som Napoleon havde sendt til hjælp med et angreb på Sverige for øje. Dette korps, som for det meste bestod af spaniere, stod på dette tidspunkt i Jylland og på Fyn, og det skulle nu forflyttes til Sjælland.

PRINS CHRISTIAN FREDERIK lettede anker fra Helsingør Red den 21. marts og stod nord om Sjælland for at løse denne opgave. Uheldigvis var skibet blevet observeret af en engelsk eskadre under

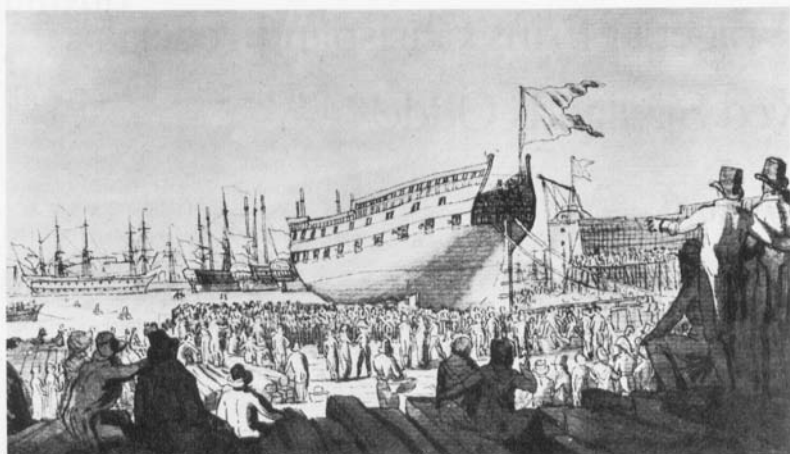

Fig. 1. Søsætningen af orlogsskibet Prins Christian Frederik 1804. C. W. Eckersberg. Den Kongelige Kobberstiksamling, Statens Museum for Kunst.

den svenske kyst, og to engelske linieskibe, STATELY og NASSAU, optog forfølgelsen af det danske linieskib. Herfra var man endnu ikke klar over, at man blev forfulgt af en overlegen flådestyrke.

Kl. 1,30 om eftermiddagen observerede man udfør Sjællands Rev to orlogsskibe, der senere viste sig at være engelske fregatter. Disse fulgte PRINS CHRISTIAN FREDERIK i respektfuld afstand resten af dagen og kastede anker, da det danske linieskib ankrede mellem Sejrhø og Refsnæs. Den næste morgen littede alle skibene, og det var nu hensigten at lokke de engelske krydsere ud af Storebælt, hvor de både ville være af vejen ved troppeoverførelsen og ville være lettere at kæmpe med. Under sejladsen nordover dukkede endnu et sejl op. Det viste sig at være en engelsk fregat, der sluttede sig til de to andre.

Tværs for Hastens Grund vendte dette spil brat, da man observerede to svære engelske skibe. Det var de to linieskibe, som endelig var nået op til PRINS CHRISTIAN FREDERIK. De to engelske linieskibe lå endnu godt nordover, og Jessen, chef på PRINS CHRISTIAN FREDERIK, valgte derfor, da rollerne nu var byttet om, at flygte ned gennem Storebælt. Imidlertid gik der panik i den ombordværende lods ved

tanken om at tage et stort lineskib ned gennem dette vanskelige farvand. Efter et krigsråd valgte man at gå nordover og ned langs med Sjællands Rev og Odden.

Denne beslutning betød en løbende fægtning mod overmagten.

Hele eftermiddagen jagede de engelske lineskibe PRINS CHRISTIAN FREDERIK ned langs Sjællands Rev. Omkring halvotte om aftenen indledtes kampen for alvor, og skibene udvekslede lag på lag. Til trods for at de engelske skibe udviste megen forsigtighed i deres angreb, var de efter halvanden times kamp nødt til at sakke agterud for at reparere. Også på PRINS CHRISTIAN FREDERIK var der mange skader og mange faldne. Her var man klar over, at man ikke kunne holde længe mod overmagten, og man styrede derfor mod land. På denne måde håbede man på, at man i hvert fald kunne redde den tapre besætning ved at sætte den i land, før det blev nødvendigt at overgive skibet. Dette nåede man ikke. En lille kabellængde fra land tog man grunden, og samtidig blev man indhentet af de engelske lineskibe, hvorfra man opfordrede til overgivelse. Flaget blev strøget kl. halvelve om aftenen.

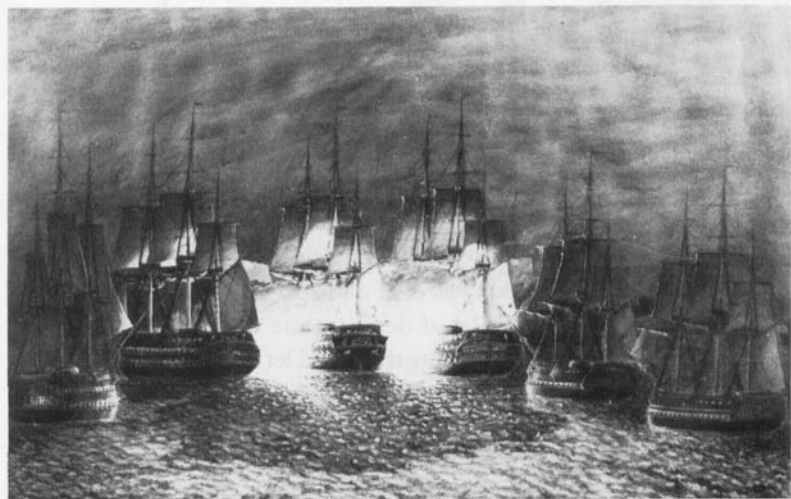

Fig. 2. Kampen ved Sjællands Odde. A. G. Gross. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

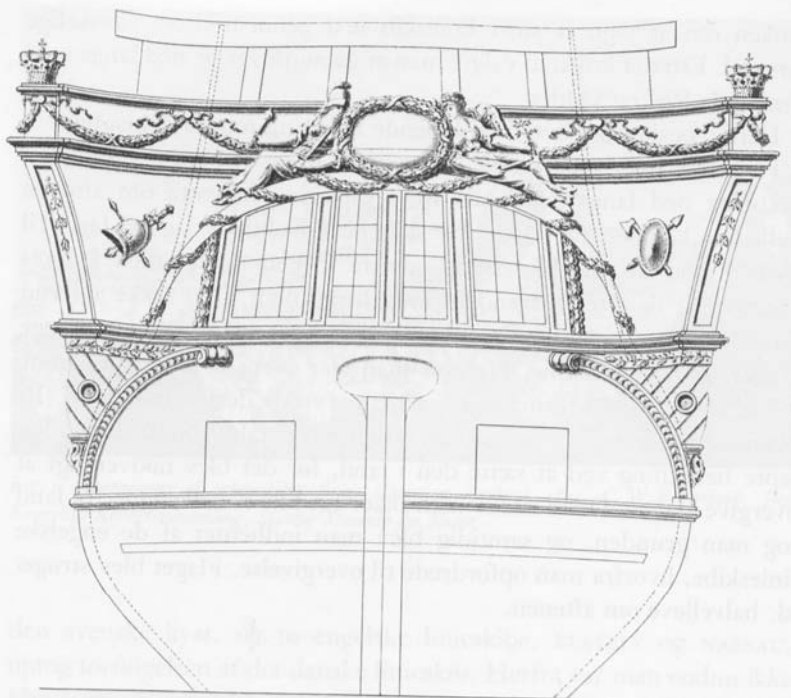

Fig. 3. Agterspejl, Prins Christian Frederik. Søetatens Kort- og Tegningssamling, Rigsarkivet.

Den følgende dag forsøgte englænderne at få PRINS CHRISTIAN FREDERIK af grunden, og under dette arbejde blev en hel del tungt grej, bl.a. nogle kanoner, kastet over bord. Bjergningsforsøget mislykkedes, og den 23. om aftenen stak de skibet i brand.

PRINS CHRISTIAN FREDERIK var et af datidens mest moderne krigsskibe. Det var blevet konstrueret af den berømte fabrikmester Hohlenberg, marinens officielle skibskonstruktør. Det havde nogle karakteristiske bygningstræk, der viste, hvilken kompromisløs krigsmaskine, det var: agterskibet var indsnævret og var helt forskellig fra samtidens brede, flade agterspejl med mange vinduer i. Her var traditionelt officerernes kvarterer, hvor man kunne leve relativt komfortabelt. Disse åbne agterspejl var imidlertid også meget sårbare for langskibs

kanonskud, hvorfor Hohlenberg havde bygget sine skibe med et indsnævret agterskib, der kunne konstrueres meget stærkere, og samtidig gjordes det muligt at skyde mere skråt agterud, end man normalt kunne. Det er givet, at officererne på PRINS CHRISTIAN FREDERIK under kampen var taknemmelige for dette træk, der netop beskyttede agterskibet under en løbende fægtning. Dette til trods blev det hohlenbergske agterskib aldrig populært hos de danske søofficerer, idet det betød små og trange boligforhold for dem om bord.

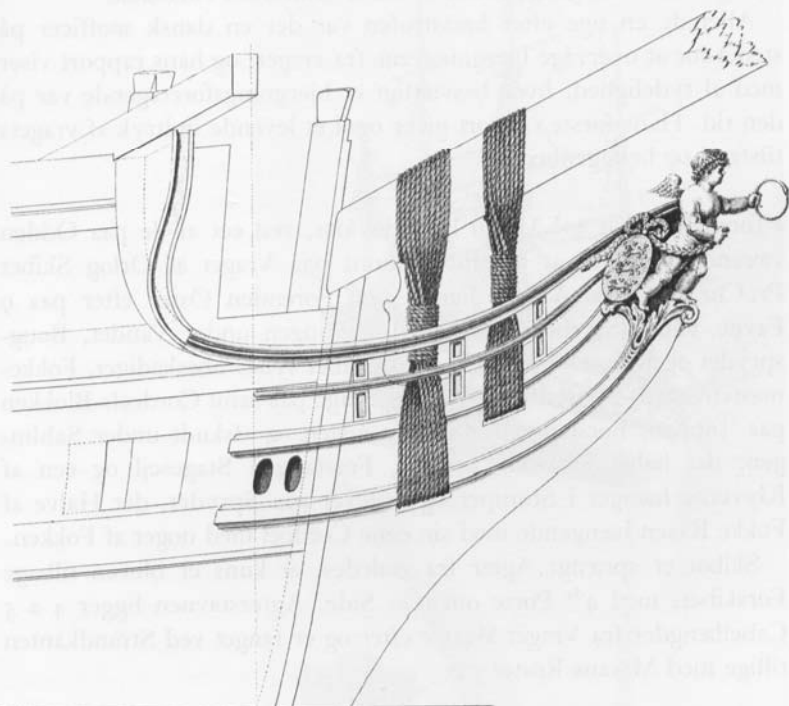

Fig. 4. Galionsfigur, Prins Christian Frederik. Søetatens Kort- og Tegningssamling, Rigsarkivet.

PRINS CHRISTIAN FREDERIK førte 28 stk. 24 pds. kanoner, 30 stk. 18 pds. kanoner, 4 stk. 8 pds. kanoner og 6 stk. 18 pds. karronader. Bemandingen var på 576 mand.

STATELY førte 26 stk. 24 pds. og 28 stk. 18 pds. kanoner, 12 stk. 32 pds. karronader og 2 stk. 8 pds. kanoner. Bemanding 491 mand.

NASSAU var armeret som STATELY. Dette skib stammede ironisk nok fra den danske flåde, idet det var det eneste skib, som Nelson kunne tage med sig fra Slaget på Rheden i 1801. Dengang hed det HOLSTEEN.

Her plejer den traditionelle historie om søslag og forlis at stoppe op, men i den danske flåde manglede man materiel i den grad, at der blev udfoldet store anstrengelser for at bjerge, hvad der måtte være muligt, fra de sørgelige rester af PRINS CHRISTIAN FREDERIK.

Allerede en uge efter katastrofen var der en dansk søofficer på stedet for at overvåge bjergningerne fra vraget, og hans rapport viser med al tydelighed, hvor besværligt et bjergningsforetagende var på den tid. Hans første rapport giver også et levende indtryk af vragets tilstand og beliggenhed:

»Torsdagen den 31^t Martii lykkedes det, ved eet af de paa Odden værende Fartøyer at komme ombord paa Vraget af Orlog Skibet Pr. Chr. Frederik. Vraget ligger med Forenden Øster efter paa 9 Favne Vand, Styrbord Side med Rehlingen under Vandet, Bougsprydets og Klyverbommen er i. Forskibet synes ubeskadiget, Fokkemasten staar i Sporet, med Vant og Stage paa samt Cordeels-Blokken paa Toppen, Forstangen er aldeles nøgen og afskudt under Sahlingen, det halve Formærs brændt, Forstangen Stagesejl og een af Klyverne hænger i Stumper og Stykker paa Sprydets, det Halve af Fokke Raaen hængende med sin eene Cordeel med noget af Fokken.

Skibet er sprængt Agter fra saaledes, at kuns er bleven tilbage Forskibet, med 4de Porte om B.B. Side. Agterstavnen ligger 4 a 5 Cabellængder fra Vraget Wester efter og er fanget ved Strandkanten tillige med Mesans Røstet ...«

I første omgang forsøgte man at anvende mandskab fra Kystmilitsen, men da den havde kvarter ret langt fra forlisstedet, og der de følgende

*Fig. 5. I Odden Kirke
bænger denne model af li-
nieskibet Prins Christian
Frederik, hvis jolle skal
være skåret af træ fra
vraget. Else Asmussen
fot. 1982.*

dage var dårligt vejr, forsøgte man sig med en anden løsning. De på Odden boende husmænd og tjenestefolk blev antaget til sjoverarbejde formedelst 32 skilling om dagen. Dette indebar en arbejdsdag fra halvseks om morgenen til mørkefald.

Det kneb dog med at få folk nok, hvorfor det var nødvendigt at formå den lokale militærkommandant til at udskrive soldater til assistance ved bjergningsarbejdet.

Bjergningsarbejdet blev koncentreret om de materialer, der var lettest at gå til – og som samtidig var de mest eftertragtede: jernbeslag og bronzebolte, master eller dele af dem, blokke og tovværk. Alt dette blev i hast slæbt op på stranden og surret, så det ikke drev til havs. Skibets både søgte man også at bjerge, og det lykkedes at bringe chefchaluppen og jollen ind på stranden. De var noget forskudte af skrå, og man satte tømmermænd i gang med at reparere dem. Disse fartøjer udgjorde et transportproblem, idet man anså det for umuligt at transportere dem over land til Lammefjorden. Det var nødvendigt at vente, til farvandet var frit for britiske skibe og så liste langs kysten, indtil man kunne nå ind i Isefjorden.

Af øvrigt bjerget gods var madrasser, kobberplader, tjæretønder og sejl og rigning til en af chalupperne. Alt dette gods viste sig overordentlig vanskeligt at få transporteret op fra stranden, idet der ikke her fandtes nogen opkørsel.

Den ubehageligste del af arbejdet var imidlertid de døde, der de følgende dage blev skyllet i land. Herimellem befandt sig ligene af Willemoes og Dahlerup, der begge havde været lovende officerer. Løjtnant Sommerfeldt, der forestod bjergningen, kan da heller ikke undlade at give sine bitre følelser luft i den ellers meget forretningsmæssige rapport, som han afslutter på denne måde:

»Skulle det Høye Collegium ved Forsvarsvæsenet i Isefjorden kunne forunde mig en Commando, og jeg derved gives Lejlighed, at viise min Iver og Længsel efter at medvirke til at skade den Fjende, hvis sidste Skjendfulde Daad jeg med inderlig Forbittrelse hver Dag maa skue, opfyldtes mit varmeste Ønske ...«

Den tungeste del af arbejdet forestod: bjergningen af PRINS CHRISTIAN FREDERIKS kanoner. Ved siden af vraget lå de kanoner, som englænderne havde kastet over bord i forsøget på at bringe lineskibet flot. Disse kunne ses og lå på 7 favne vand. Det drejede sig om 7-8 stykker skyts. Udover dette hævningsarbejde påbegyndte man en ophugning af vraget, og det er først hen i juli måned, at det omfattende bjergningsarbejde fra PRINS CHRISTIAN FREDERIK afsluttes. På dette tidspunkt havde man opfisket i hvert fald fem 24 pds. kanoner og een på 18 pd.

En stor del af godset blev afhændet ved auktion på stranden, og med denne sattes et foreløbigt punktum for bjergningerne fra resterne af det førhen så stolte lineskib. Der hersker imidlertid ingen tvivl om, at den lokale befolkning, således som det har været sædvane, fra tid til anden har hentet tømmer og andre nyttegenstande fra vraget.

I dag vil man kunne finde mange ting fra PRINS CHRISTIAN FREDERIK på de omkringliggende lokale samlinger. På Orlogsmuseet findes kugler og stangskud fra vraget. En besigtigelse af vraget vil afsløre, at mange af de kobberbolte, som stadig sidder fast her, med iver er blevet savet over, og man derfor kan formene, at manganen en svømmedykker har sin egen helt private souvenir hjemme i skrivebordsskuffen. I den forbindelse kan det være svært at bestemme, om denne handling har været ulovlig, idet vraget af PRINS CHRISTIAN FREDERIK har været kendt og et yndet dykkermål, længe før Loven om Historiske Vrag blev indført i 1963.

Dersom man ønsker andet end åndelig føde i forbindelse med historien om PRINS CHRISTIAN FREDERIKS sidste kamp, er dette også muligt, idet bordene i restaurant Gilleleje (på den »pæne« side af Nyhavn) efter sigende skal stamme fra tømmeret, der blev bjerget fra vraget.

LITTERATUR

Degenkolv, H.: Den Danske Flaades Skibe i sidste Aarhundrede. København 1906.

Rosendal, H.: Kampen ved Sjællands Odde, den 22. marts 1808. Fra Holbæk Amt 1908.

Schultz, J. H.: Den Danske Marine 1814-1848. København 1930.

Wandel, C. F.: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807-14. København 1915.

Schou Hansen, J.: Bjergningerne fra vraget af PRINS CHRISTIAN FREDERIK. Skibshistorisk Laboratorium, manuskript u.å.